

SASTAVLJENE HUMKE

Ispred kapije dvorišta dve oronule ruke spretno su vrtele uglačano i istanjeno vreteno od šljivinog drveta. Zamotuljci kudelje svetložute boje, jedan za drugim uvlačili su se u vretenasti vir i činilo se da tome nema kraja. Zajedno su se spleli s vremenskim nitima koje su se tako namotavale oko onog vretena šljivine boje. Žuta zemlja koja je prekrivala planinske padine i livade prvo je u sitne mrvice samlela popodneve sunčeve zrake, a onda su se oni milosrdno rasuli na sve strane. Odjednom se osetilo da zalazeće sunce nije palo iza planina na zapadu, već da je zapravo zaronilo u njene staračke, mutne oči.

A tamo, nedaleko od nje, njen stari je s još nekim ljudima upravo otkopavao humku. Lopate i motike udarale su o kamenje i cigle, pa su se zvonki zvuci metala izlomljeno i hladno mešali sa sveobuhvatnim milosrdjem zalazećeg sunca. Njen stari je nekada bio politički komesar u selu. Sada odavno to više nije bio. Ono što se nalazilo u humci je sve ovo vreme predstavljalo njegovu teskobu.

Ta humka je samotno stajala tamo čitavih četrnaest proleća i jeseni. U njoj se nalazilo telo devojke iz Pekinga, koje se odavno pretvorilo u pepeo i sjedinilo sa žutom zemljom.

“Jadnica, da nije umrla, do sada bi sigurno imala gomilu dece koja se motaju oko nogu...”

Trunka ženskog sažaljenja upućena drugoj ženi se, takođe, zajedno s nitima kudelje namotavala oko vretena – danas je bio devojčin sretan dan. Danas je bio dan njenog venčanja. Seljani su se dugo dvoumili i dogovarali, na kraju su ipak skupili novac i našli joj “muža”. Onda su opet zajedno odlučili da joj zasnuju porodicu, njoj koja je četrnaest godina bila tako sama. Zvali su i proroka da donese svoj sud, rekao im je

da njih dvoje ne samo da odgovaraju po horoskopu, već odgovaraju jedno drugom i po vremenima i datumima rođenja.

Na grob su položili dva sanduka išarana crvenim i zelenim bojama. Nisu bili veliki jer su bili namenjeni samo zemnim ostacima. Svaki od njih bio je okićen crvenim konopcem. U jednom šarenoofarbanom sanduku nalazio se kostur muškarca kojeg su seljani otkupili, a drugi je još bio prazan. Kad budu otvorili grob, izvadiće devojkicu i onda će je staviti u novi sanduk i potom će ih sahraniti u jedan grob. Posle toga, svaka porodica će poslati svog predstavnika koji će otići kod predsednika sela i gostiti se rezancima od heljdinog brašna, sa sosom od ovčetine i šargarepe. I te troškove će snositi seoska zajednica. Ova devojkica je provodila tako samotne dane da se ljudima srce kidalo od tuge. Roditelji su joj bili u Pekingu, udaljeni hiljadama kilometara. Školski drugovi i drugarice odavno su se vratili u grad, otišli su ne osvrnuvši se za njom. Niko nije ostao osim nje, jer ona nije imala gde da ode. Dok je još bila na ovom svetu, otišla je sama. Sada, kad je već četrnaest godina bila na onom svetu, "sklopili" su joj brak. Morali su da učine sve da joj svadba protekne besprekorno i veličanstveno.

Lopate i motike su udarale o humku koja je bila sagrađena od cigala i betona. Ponekad su se suvim vazduhom razletale iskre. Neko se brižno dosetio ovogodišnje žetve: "Ako i dalje ne padne kiša, do jeseni će biti neviđena suša..."

Velika suša bila je očigledna, pa je zaključak bilo lako izvesti. Niko nije odgovorio. Samo se na sve strane čulo zveckanje alata.

"Da je pala kiša k'o one godine, onda bi sve bilo u redu i mi bi bili bez briga."

Neko je prestao da kopa i reče: "Da nije bilo onako velike kiše, ni Jusjang ne bi poginula."

Tada su svi prestali da kopaju i u srcu im se javilo ono što je već odavno bilo pokopano u odaje prošlosti.

"Ma šta reče, misliš li da je ona crna zmija dozvala kišu one godine?"

Stari komesar se uozbiljio: "Čisto sujeverje!"

"Nemam kuraži da budem toliko sujeveran, ali je ona crna zmija bila jako čudna."

Stari komesar se još jednom ozbiljnim tonom obratio:
“To je samo sujeverje!”

Međutim, ni ovog puta nije bio ubedljiv, pa je onaj ko je malopre govorio nastavio: “ Nisi sujeveran, aaa?! Pa šta se onda desilo ovih dana sa dečurlijom u školi? Svi su se razboleli, čak i učitelji. Odavno mi već smeta to što se komemoraciona prostorija za Jusjang koristi kao učionica. Samo ćemo navući nesreću jer smo u blizini jednog tako samotnog duha.”

“A da ne koristimo tu komemoracionu prostoriju kao učionicu, ko bi nam sagradio školu u selu?”

“Samo da smo manje krčili njive Dacai¹, sve bismo imali...da nas nisi vodio da krčimo njive Dacai, možda bi i Jusjang ostala živa!”

Ove reči su već bolele.

Stari komesar se skamenio za tren, onda je izvadio dogorelu cigaretu iz usta. Na filteru se lepila i presijavala slina koju je izvukao zajedno s cigaretom i onda ju je pokidao. Odjednom je pocrveneo i silno se zakašljao. Iako stari komesar odavno više nije bio komesar, drugi, pa i on sâm, nisu mogli da zaborave da je nekada obavljao tu dužnost.

Neko je hteo da ih umiri, pa reče: “To što govorite nije tačno. Živeti ili umreti, to je svakome suđeno. Ko može tome da se suprotstavi? Onog puta da nije bilo one crne zmije, Jusjang ne bi poginula. Ona crna zmija je zaista bila čudna, lepo smo Jusjang bacili kanap, kad ono, zmija se uspuzala uz njega...”

Ova priča se ponavljala već četrnaest godina. Niko od prisutnih nije bio raspoložen da pominje to; ponovo su se čuli hladni zvuci metala koji su udarali o kamenje.

One godine, stari komesar je vodio seljane i klince-školarce iz Pekinga. Mukotrпно su radili cele zime i proleća, iskrčili su ispred sela tri njive Dacai, pa je njihovo selo zbog toga od vlasti okruga dobilo crvenu zastavu. Međutim, niko nije ni sanjao da će posle prve letnje oluje, planinska bujica odneti dve njive. Kad je drugi put nagnula vodena stihija, klince-školarci su iz

---

¹ Njive Dacai: za vreme Kulturne revolucije Mao Cedung je njive u mestu Dacai proglasio uzorom kako treba da izgledaju sve seoske njive.

kuće starog komesara uzeli onu crvenu zastavu i postavili je na njivu. Zakleli su se da će se boriti s planinskom bujicom i da će braniti njivu Dacai. Bujica je bila kao razjareni bik, za tren je probila zemljanu branu. Klinci su, držeći se za ruke, na način kako se to prikazivalo onda u filmovima, skočili u vodu. Stari komesar je trčao po kiši, onda je pao na kolena i zamolio ih da izađu iz vode. Kada su izvukli školarce iz vode, novoodlomljeni deo brane je bacio Jusjang u vodu. Muškarci su se s kanapom od kudelje u rukama sjurili nekoliko stotina metara dalje. Jusjang je na mahove izranjala i na talasima plutala mlatarajući rukama. Na kraju je nekako uspela da se uhvati za kanap koji su joj bacili. Kada su počeli da vuku kanap da bi je izvukli iz vode, odjednom se pojavila crna zmija debela kao čovekova ruka. Njen rep se obmotao oko Jusjangingog struka, dok joj se telo, brzo kao munja, vijalo kanapom i gmizalo ka ljudima visoko podignute glave, palacajući crvenim jezikom na sve strane. U trenu se vlažno telo zmiije pružilo i postalo dugačko nekoliko metara. Ljudi koji su vukli kanap kriknuli su od straha i tako ispustili kanap. Dug i debeo kanap je zajedno s crnom zmiijom prvo snažno udario o površinu vode, a zatim se podigao visoki talas, da bi se sve to izgubilo u virovitim naletima vode. Bujica je tek na jednoj krivini udaljenoj petnaestak kilometara izbacila Jusjang na obalu. Muškarci koji su prvi stigli do nje, rekli su da voda može čoveku da skine odeću jer je Jusjang bila gola, kao od majke rođena. Još su rekli da nikada nisu videli tako mlado i belo telo, i da joj je oko struka bila modra masnica od stiska crne zmiije.

Kasnije su novine pisale o Jusjang. Kasnije je predsednik okruga došao i sazvaio skup od nekoliko hiljada ljudi. Kasnije su sagradili one komemoracione sobe. Kasnije je podignut grob sa spomenikom. Na prednjoj strani spomenika bilo je urezano: *primer svih školaraca, heroj Okruga Ljuljang*, a na drugoj strani je pisalo: *Čen Jusjang, žena, rođena 5. 5.1953, u jednoj radničkoj porodici železničara u Pekingu. Trideset sedmu gimnaziju u Pekingu završila je 1968. godine, a januara 1969. godine je došla u selo Božja dolina, da u proizvodnom timu Zemljana padina, u komuni Skretnica, u planinskom području Ljuljang, živi i radi sa seljanima. U borbi s planinskom bujicom, braneći njive Dacai, 17.8.1972. godine herojski se žrtovala i dala svoj život za njih.*

U novinama je jednom pisalo o njoj, pa je onda sve utihnulo. Skup od nekoliko hiljada ljudi održao se jednom i više nikad. Ali je samotni grob, podignut kod ulaza u selo, sve vreme uznemirivao seljane:

“Ostaviti samotni duh kod glavnog ulaza u selo, bojimo se da će to selu doneti nesreću.”

Međutim, zbog Jusjanginih školskih drugova, a još više zbog odluke koju je doneo partijski komitet okruga, grob je ostao kod ulaza u selo. U novinama i na spomeniku nije se pominjala ona crna zmija, a seljani nikako nisu mogli da zaborave taj kobni događaj koji im je i sada terao strah u kosti. Bili su ubeđeni da se u ovom grobu, sagrađenom od cigala i betona, skupljaju neka neobjašljiva i neizreciva seta i tuga. U trenu je iscurilo vreme i eto već je prošlo četrnaest godina. Jusjangini školski drugovi su otišli i nikada se više nisu vratili. Predsednik okruga se promenio ko zna koliko puta, a ove devojke se više niko nije sećao. Samo su vremenom među ciglama i kamenjem izrasle neke zelene trave.

Otklonili su cigle i kamenje, pa su se lopate lakše i slobodnije kretale u mekoj žutoj zemlji. Polako se grupica ljudi spustila u jamu, samo se videlo zacementiranje srebrnastosjajnih motika i ovlaš vlažna zemlja koju su bacale motike. Odjednom im se ukazalo prazno ispod nogu i lopata im je propala u nekakvu šupljinu. Iako je to bilo očekivano, nesvesno su uzdrhtali:

“Stigli smo?”

“Stigli smo.”

“Sad polako, nemoj da je povrediš.”

“Znam.”

Stari komesar je pružio flašu rakije koju je poneo sa sobom.

“Neka uzmu svi po gutljaj da oteraju dah tame.”

Oni koji su znali da piju i oni koji nisu znali da piju, nategli su po gutljaj, zadah opojnog mirisa rakije širio se s dna jame.

Daske su bile lošeg kvaliteta, pa je mrtvački sanduk već bio u raspadnutom stanju. Rukama su skinuli istruleli poklopac, ukazao se beličasti kostur. Vazduh se u grobu još jednom nekako stegao i smrzao. I to bi trebalo da je bila predvidiva scena, ali svi su stali kao skamenjeni pred kosturom. Među kopačima je bilo i

onih koji su pre četrnaest godina videli belo i mlado telo koje je sraslo s ovim kosturom. Još su se sećali one vesele, živahne devojke koju je ovaj kostur nosio. U poslednjem trenutku, kad ju je bujica progutala, njene dve duge kikice još su plutale površinom vode i crvene vunene mašnice s kیکا treperile su im pred očima. Sada je ostao samo bleštavobeli kostur koji leži u žutoj zemlji s mirisom truleži. Kostur koji su razaznavali i koji ih je onako iz zemlje, s dna grobnice, zapljusnuo mirisima raspadanja .

Stari komesar je spustio novi šareni sanduk dole uz reči:

“Brzo, prvo da premestimo Jusjang u ovo. Pazite, prvo glavu.”

Ljudi su užurbano počeli da rade. Zatim su se čuli zvuci lupkanja kostiju o daske koji su sablasno odzvanjali. Te kosti i ti zvuci podstakli su neke drevne i mirnije teme:

“Svima isto dođe. Kraj je svima isti bez obzira kako je ko živeo... čak i nasledniku zmajeva, caru, isto dođe.”

“Na putu ka podzemnom svetu, nema razlika između starih i mladih. Eh, jадnice, zašto si se toliko mučila? Čak si iz Pekinga došla kod nas u ovu staru planinu da ovde ostaviš kosti?!”

“Zar je ta zemlja u Pekingu toliko drugačija da ne može da te primi u sebe?!”

“Pa ipak nije isto. Kad budeš ti umro sigurno se neće okupiti nekoliko hiljada ljudi.”

“To mi i ne treba. Dovoljno mi je da mi samo odani sin nosi zastavicu na čelu povorke i da me isprati orkestar za sahrane.”

Stari komesar ih ozbiljnim tonom preseče: “Opet te feudalne priče.”

Neko mu je cinično uzvratio: “U redu, ti si onaj koji ne gaji nikakvo feudalno sujeverje. Kad ti budeš umro, neka ti bude isto kao i državnim službenicima, neka te zapale, sprže na tihoj vatri. Onda ću te lično ispratiti volovskim kolima.”

Prsnuli su u smeh koji je kao grom eksplodirao na dnu grobnice i odjednom su prestali da se smeju kao nožem presečeni. Stari komesar je počeo da kašlje i lice mu je pocrvenelo, iz krvavocrvenih očiju ispale su mu dve staračke suze. Neko je viknuo:

“Hej, gle’, ovaj je još uvek tu!”

Četri-pet crnih glava se skupilo i desetak očiju se razrogačilo. Pogledi su im se usredsredili na crvenu plastičnu koricu.

“To je Jusjantina!”

“To je knjižica *Citati predsednika Maoa* koju je Jusjang koristila.”

“Ej-eja, ona je još tu. Knjiga je istrulila, a korica je još čitava.”

“Ej-eja...”

“Eja-jaaa...”

Neko posebno raspoloženje za koje je bilo teško reći da li je iznenađenje ili divljenje, a možda i strah, kružilo je i lebdelo tu među zidovima grobnice. Kada se prošlost iskopa i kada ponovo oživi, čoveku to jednostavno utera strah u kosti. Neko je sumnjičav upitao:

“Šta da radimo s tim? Da je premestimo zajedno s Jusjang?”

Tada je stari komesar neočekivano eksplodirao, ludački je počeo da viče na ljude u grobnici:

“Što da ne premestite i to? Što? To je bila Jusjantina stvar, ako joj to ne ostavimo kome ćemo to da damo, zar ćeš ti to da uzmeš?! Ti, kučkin sine, možda još misliš kako da se obogatiš? Premesti je! Čak ako joj pronadeš i jednu jedinu vlas kose, premesti i nju, premesti je s njom. Premesti je!”

Ljudi su bili zaplašeni, niko se nije usuđivao da mu odgovori. Jedino se čulo teško disanje koje se činilo težim nego što jeste.

Verovatno je vika doprla i do nje, ono vreteno ispred kapije se zaustavilo. Podigla je oronulu ruku, zaklonila veđe da bi zaštitila oči od sunca:

“Matori, matori, zar je i danas vreme za tvoje gazdovanje?”

Otvorenu grobnicu su ponovo zatvorili. Cigle i kamenje koji su ranije pokrivali grob, nisu ponovo upotreбили. Novi grob od žute zemlje skromno je stajao tamo. Na beskrajnoj žutoj zemlji, pokriven blagim zracima zalazećeg sunca, delovao je tako mirno i spokojno, kao da zaista u njemu više nije bilo ni trunke tuge i sete.

Stari komesar je otvorio poslednju paklu cigareta koje su bile kupljene iz seoske zajedničke kase. Prebrojao ih je — svako je mogao da dobije po dve cigarete, toliko im je i podelio; promućkao je flašu rakije — ostalo je još malo na dnu. Tako su sedeli na zemlji pored groba pijuckajući rakiju i pučkajući cigarete. Kad je flaša obišla jedan krug, iz dubine srca im je nadošla neka čudesna toplina. Neko je cigaretom pokazao spomenik i upitao:

“Šta ćemo sa spomenikom?”

“Šta 'šta ćemo'?”

“Pa sa spomenikom. Ranije je bila samo Jusjang u grobu i ovaj spomenik je podignut samo za nju. Sada ih je unutra dvoje. I on ima svoje ime i prezime. Uostalom, on je ipak glava porodice.”

To je bio veliki problem.

Svi su začutili. Oblak dima im se dizao nad glavama. Kroz maglu su uprli pogled u starog komesara. Starac je uzeo još gutljaj rakije, ljutina rakije mu je probadala srce.

“Neka. Neka on izvini. Za ovaj spomenik je Jusjang dala svoj život. Da li će je drugi pamtiti, baš nas briga, ali mi nikako ne smemo da je zaboravimo!”

Niko nije progovorio. Opet su se dizali oblaci dima. Stari komesar je ustao otresajući prašinu sa zadnjice:

“Ajde, idemo kući na svadbeni ručak.”

Videla je kako su se oni kod groba razišli. Vreteno se ponovo zaustavilo. Uzela je vlas kudelje i stavila je u usta, polako ju je omekšavala pljuvačkom dok je u sebi razmišljala o stvarima koje joj je stari dao da uradi. Sunce koje je već zalazilo, činilo je da samotna planinska divljina pred njenim očima izgleda još gušća. Mirna misao se lagano izvlačila kroz vlas kudelje iz usta i topila se u sivilu predvečerja.

Prisustvovali su svadbenom ručku. Dvoje starih su vrteći vreteno probdeli do duboko u noć. Zatim se vreteno zaustavilo.

“Ideš?”

“Idem.”

Pružila mu je koricu koju je ranije pripremila.

“Sve je tu, cigarete, rakija, pogače, jela i mirišljavi štapići. Pogledaj i ti.”

“U redu je.”

“Idi i reci Jusjang da je mladić zmija u horoskopu, datum i vreme njegovog rođenja se poklapaju. Mi smo na ovom svetu vezani samo krvlju i mesom a ne kao oni na onom svetu, oni su jedno drugom bliski do kostiju. To je tek prava bliskost!”

“Opet tvoje sujeverje!”

“Ako nisi sujeveran, zašto si čekao gluvo doba noći i šta sad radiš?”

“Nisam kao vi.”

“Kako nisi kao mi? Ma baš me briga za sve drugo, samo znam da je Jusjang jadna. Pa živela je kod nas dve godine, kao da nam je rođeno dete...”

Suze su kod žene uvek bile brže od reči.

Muškarac nije podnosio ženske suze, okrenuo se i otišao.

Nije bilo ni zvezda ni meseca. Mrkli mrak.

Ono vreteno šljivine crvene boje opet se zavrtelo pod uljanom lampom. Zamotuljci kudelje su se jedno za drugim lagano uvlačili u vretenasti vir. Odjednom se jak kašalj čuo s groba. Srce joj se steglo. Kašalj je odzvanjao dubinom studene mrkle noći, kao da je dolazio iz šupljine trulog stabla starog drveta. Ličio je na plač, ličio je na smeh.

Nekog je probudio u selu. Utrnulo telo mu je bilo ukopano u mrak, u strahu je načulio uši ne bi li nešto čuo.

S kineskog preveli:

Din Sjaolei i Radosav Pušić

